

Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

DOKTORI ISKOLA

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

TÉZISEK

DR. FARKAS ZSUZSANNA

Magánnyugdíj intézményének vizsgálata a közép-kelet európai országok tükrében

Témavezető: Prof. Dr. Hajdú József
tanszékvezető egyetemi tanár

Szeged
2017

1. A kutatási keret kijelölése

1.1. Az értekezés témamegjelölése/tárgya

Az értekezés témája a magánnyugdíj intézményének vizsgálata és elemzése meghatározott ismérvek (a magánrendszer személyi köre, a finanszírozási módja, a rendszer kockázatkezelése és az általa nyújtott ellátási típusok, valamint intézményi kerete és a garanciarendszere) alapján elsősorban a közép-kelet európai országok tükrében.

A nyolcvanas évek vége óta Közép-Kelet Európa országában jelentős gazdasági és társadalmi változások mentek végbe. Az átmenet első éveiben a makróökonómiai és a politikai reformok kerültek előtérbe, a strukturális változások kezdetben érintetlenül hagyták a társadalombiztosítás területét, annak egyik ágaként a nyugdíjrendszert. A gazdasági és társadalmi átalakulás folyamata azonban az állami nyugdíjrendszerekre túlzott terheket rótt, amely a kilencvenes években nyilvánvalóvá tette, hogy az időskori nyugdíjbiztosítási rendszerek reformja elkerülhetetlen e régióban. Mindennek következtében számos közép-kelet európai ország a társadalom előregedése által felvetett problémákra reagálva, a nyugdíjak megfelelő mértékének biztosítása és a nyugdíjrendszerek hosszú távú fenntarthatósága érdekében reformokat vezetett be a nyugellátás területén. A nyugdíjreformnak két típusa volt megfigyelhető a közép-kelet európai régióban. Egyrészt a parametrikus nyugdíjreform (*parametric pension reform*), amely a fennálló állami felosztó-kirovó rendszer struktúráját, alapjait érintetlenül hagyta, csupán olyan technikai paramétereket módosított, mint például a nyugdíjjogosultság feltételei, a nyugdíjkorhatár vagy a nyugdíj megállapítás módja. Másrészt a strukturális vagy szervezeti nyugdíjreform („*structural*” or „*systemic*” *pension reform*) avagy más elnevezéssel paradigmaticus nyugdíjreform, amely a nyugdíjrendszer szerkezetét, struktúráját alapvetően megváltoztatta, ugyanis magába foglalta az állami társadalombiztosítási nyugdíjrendszer több pillérűvé történő alakítását, egy új finanszírozású típusú rendszer, a magánnyugdíjrendszer intézményének bevezetését is.

Ez az új típusú intézmény nem a közép-kelet európai országok találmánya, nem az átmeneti országokban jelenik meg először, hanem Latin-Amerikában. Ugyanis Chile volt az első olyan ország a világon, amely az állami nyugdíjrendszerének finanszírozási nehézségeit 1981-ben egy új típusú, kötelező, magán-nyugdíjalapok által működtetett magánigazgatású rendszer bevezetésével kívánta megoldani, amelynek következtében tőkésítette az állami

nyugdíjrendszerét. A politikai tanulmányok a nyugdíjrendszer tőkésítését nyugdíjprivatizációnak minősítik.

E reform radikális lépésnek minősül, mert alapvető szakítást jelent a korábbi rendszerrel, mivel az időskori jövedelemről történő gondoskodás egyénivé válik a kollektív helyett és az öregségi nyugdíjak fő szolgáltatója a piac lesz az állam helyett a jövőben. A nyugellátások összegét az egyéni számlán felhalmozott összeg és azok hozama határozza meg. Holzmann ezt a paradigmaváltást a mögöttes társadalmi szerződés lényeges átírásának minősítette.¹

A chilei nyugdíjreform modell értékűnek minősült, mivel nyugdíj-privatizációs áramlatot indított el először a latin-amerikai országokban, majd a Világbank közreműködésével empirikus előzményét jelentette a közép-kelet európai országok reformprogramjának is.

A nyugdíjprivatizációs áramlat hatására összesen 13 latin-amerikai ország az állami, felosztó-kirovó nyugdíjrendszerét részben vagy egészben tőkésített magánrendszerrel helyettesítette. *Carmelo Mesa Lego* a latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának három különböző típusú modelljét különböztette meg aszerint, hogy a nyugdíjrendszer egyik pilléreként bevezetett magán-nyugdíjalapok hogyan viszonyulnak az állami felosztó-kirovó rendszerhez, ugyanis egyrészt versenyezhetnek vele, másrészt felválthatják vagy kiegészíthetik azt. Ennek alapján megkülönböztethető a helyettesítő (*substitutive*) modell, a párhuzamos (*parallel*) modell, valamint a vegyes (*mixed*) modell.² A helyettesítő modell lényege, hogy az állami felosztó-kirovó rendszer teljes mértékben megszűnik és az újonnan létrehozott, tőkésített magánnyugdíjalapok által működtetett rendszer helyettesíti. A párhuzamos modell alapján a tőkefedezeti magánrendszer a megreformált állami rendszer alternatívájaként létezik. A vegyes modellben a reformmal megvalósított új nyugdíjrendszer alapvetően két pillérből áll, az egyik az állami felosztó-kirovó rendszer, amelynek ellátásait egészíti ki a másik pillér, a tőkefedezeti elven finanszírozott magánnyugdíjrendszer által nyújtott ellátások.³

A közép-kelet európai országok a Világbank 1994-ben megjelentetett *Az időskori válság elkerülése (Averting The Old Age Crisis)* című beszámolójának hatására a kilencvenes évek

¹Robert Holzmann: A World Bank Perspective on Pension reform. {<http://pensionreform.ru/files/24691/eng11.pdf> (2017. február 6-ai letöltés) 6. ; KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana In: Augusztinovic Mária (szerk): *Körkép reform után*, Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2000, 51-52.

² CARMELO MESA LEGO: Private and Public Pension Systems Compared: an Evaluation of the Latin American Experience, *Review of Political Economy*, Volume 18, Number 3, 317-334, July 2006, 317-320.

³ A tőkefedezeti rendszer olyan nyugdíjrendszer, amely a befizetett hozzájárulásokból tartaléktőkét gyűjt, amelyet az értékmegőrzése illetve a növelése céljából befektetnek. A felgyülemlett tőke és annak esetleges hozama határozza meg a nyugellátás összegét. {Menyhárt Szabolcs: *Az öregségi nyugdíjrendszer a reformfolyamatok tükrében*, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2013, 54-55.}

végétől kezdve a strukturális vagy szervezeti nyugdíjreformjuk keretében a poszt-socialista örökölt nyugdíjrendszereiket a fent nevezett vegyes típusú modell átvételével alakították át. A vegyes modell először Magyarországon (1998), majd Lengyelországban (1999) került bevezetésre. Ezt követően a lett, a bolgár, a horvát, az észt, a litván, a szlovák, a macedón, a román és végezetül a cseh reformerek választották a vegyes reform útját.⁴

A vegyes modell lényege, amint fent már utaltam rá, az, hogy a nyugdíjrendszer alapvetően két pillérből áll, a kötelező állami felosztó-kirovó elven finanszírozott alrendszerből és a részben kötelező tőkefedezeti elven működő alrendszerből.⁵ Ez utóbbi tőkefedezeti alrendszer ölt testet tulajdonképpen a magánnyugdíjrendszer intézményében. A vegyes modellben a biztosítottak az állami rendszerből részben átlépnek egy magánnyugdíj intézménybe, és a fizetendő hozzájárulásaik egy részét ide teljesítik, így egyidejűleg két kötelező, keresetektől függő alrendszerben vesznek részt, és a nyugellátásuk is a két alrendszerből tevődik össze.⁶

A magánnyugdíjrendszernek a kötelező állami nyugdíjrendszer tőkefedezeti alrendszerének részeként működő magánigazgatású intézmények minősülnek, amelyek természetes személy tagjai által, valamint a tagok munkáltatói révén akár közösen, akár külön-külön, önkéntesen vagy kötelezően fizetett hozzájárulásait egyéni számlás rendszerbe írják jóvá, a befizetett hozzájárulásokból és azok befektetési hozamából sajátos gazdálkodási előírások között és speciális garanciákkal körülvéve nyugdíjszolgáltatási kötelezettséget teljesítenek a tagok, illetve azok kedvezményezettjei számára.⁷

Ezen új típusú intézmény bevezetésének az volt a célja elsősorban, hogy a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságának biztosítása érdekében a tőkefedezeti nyugdíjrendszerek szerepének növelésével és alkalmazásával az eddiginél nagyobb mértékben vonják be a szociális partnereket és a lakosságot a nyugellátás működtetésébe.

A közép-kelet európai országok a magánnyugdíj intézményének bevezetésétől várták az állam szerepének csökkenését az időskori szociális biztonság megteremtésében, a piac

⁴ Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits-und Sozialrecht (ZIAS) Heft 3, Jahrgang Seiten 189-316, 191.

⁵ A felosztó-kirovó rendszer olyan finanszírozási megoldás, amely a folyó kiadásokat folyó bevételekből fedezi. Az adott évben befolyt járulékokból fedezi az adott évben felmerülő kiadásokat.

{BARTA JUDIT: A magyar nyugdíjrendszer reformja, különös tekintettel a rendszer második pillérét képező magánnyugdíjpénztárakra, PhD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2000, 23.}

⁶ DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS: Nyugdíjpénztárak, „A közgazdasági-módszertani képzés fejlesztésért” Alapítvány, Miskolc, 2007, 27.

⁷ A szerző saját maga által kialakított fogalomrendszer.

szerepének erősödését, a nyugellátás diverzifikálását, a választható lehetőségek bővítését, az átláthatóság javítását és a magánszemélyek egyéni felelősségvállalásának növelését. Ugyanis a Világbank a fent megnevezett beszámolójában a magánnyugdíjrendszerek bevezetésének számos lélektani és politikai előnyt tulajdonított. A Világbank e jelentésében a magánnyugdíjrendszer bevezetésének előnyei között tartotta számon, egyrészt azt, hogy a rendszer kockázatmegosztást tesz lehetővé a különböző pénzügyi és igazgatási formák között. Másrészt a magánrendszer az állami szociális védőhálóval kiegészülve részben átadja a felelősséget az egyéneknek a saját jólétükért, ezáltal az állam szerepe csökkenthető az időskori szociális biztonság megteremtésében. Harmadrészt a rendszer hozzájárulás fizetésre ösztönöz, mivel a tőkésített magánpillérben a nyugdíjak biztosításmatematikailag szorosan kapcsolódnak a befizetésekhez. Továbbá a magánrendszer a működéséből adódóan előmozdítja a gazdasági növekedést és elmélyíti a hosszú távú megtakarításokat.⁸

1.2. Az értekezés célkitűzései, fontosabb tézései

Az értekezésem kiinduló hipotézise azon kérdés eldöntése, hogy a közép-kelet európai régióban bevezetett magánnyugdíj modell minősíthető-e kiegészítő rendszernek. E kérdésre a választ egyrészt az Európai Unió országai nyugdíjrendszerének rendszertanát, valamint struktúráját, másrészt a közép-kelet európai régió magánnyugdíj modelljének szabályozási rendszerét vizsgálva adom meg. A feltett kérdés vizsgálata során az Európai Unió országait veszem figyelembe, mivel Macedónia kivételével, a magánnyugdíj modellt bevezető közép-kelet európai országok már mind az Európai Unió tagjai.

Az Európai Unióban a szubszidiaritás elvével összhangban a tagállamok felelősek teljes mértékben nyugdíjrendszereik megszervezéséért és az ő felelősségük az a döntés, hogy az egyes tagállamokban a nyugdíjrendszer milyen elemekből tevődik össze. Az Európai Unió országainak nyugdíjrendszerei rendkívül sokszínűek és változatosak. Azonban általánosságban megállapítható, hogy az Európai Unió tagállamaiban a nyugdíjrendszer a működtetés alapján két alrendszert foglal magába, egyrészt az állami, másrészt a magánnyugdíj-alrendszert. Magánnyugdíj-alrendszer alatt minden előgondoskodásra épülő,

⁸ KATHARINA MÜLLER: The „New Pension Orthodoxy” and Beyond Transforming Old Age Security in Central Europe, KOPINT-DATORG Discussion Papers, No 50, Budapest, 1998, március 5, 12.; KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana, In: Augusztinovics Mária (szerk): Körkép reform után, Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 56.

jellemzően magánforrásból finanszírozott rendszer értendő.⁹ Az angol nyelvű szakirodalom a magánnyugdíj-alrendszer megjelölésül gyakran használja a magán-nyugdíjprogram és a kiegészítő nyugdíjrendszer kifejezést is. Az Európai Unió tagállamaiban a magánnyugdíj-alrendszer intézményei hosszú idő alatt, valamint eltérő gazdasági és társadalmi körülmények között alakultak ki, aminek következtében rendkívül változatos formát öltenek. A dolgozatomban a magánnyugdíj-alrendszer intézményeinek összesen három fő típusát különböztetem meg az Európai Unióban, egyrészt a jellemzően nyugat-európai országok által alkalmazott foglalkoztatói nyugdíjrendszert (*occupational pension plan*), másrészt a dolgozat fő témáját képező közép-kelet európai országokban bevezetett magánnyugdíjrendszert (*private pension system*), harmadrészt az egyéni nyugdíj megtakarítási programot (*personal pension plan*).

A munkám központi kérdése a fent leírtak alapján egyértelműen annak tisztázása, hogy a magánnyugdíjrendszer minősíthető-e kiegészítő rendszernek. A kiegészítő nyugdíjrendszer fogalmának meghatározása érdekében támaszkodom a Juan Yermo által kialakított,¹⁰ valamint az OECD tanulmányok¹¹ és az Európai Bizottság Zöld könyve által alkalmazott fogalomrendszerre,¹² továbbá figyelembe veszem az Európai Parlament tanulmányait is.¹³

A kutatás kiinduló hipotézisével összefüggésben, a dolgozatomban célul tűztem ki a közép-kelet európai országokban bevezetett magánnyugdíj modelljének meghatározott ismérvek (a magánrendszer személyi köre, a finanszírozási módja, a rendszer kockázatkezelése és az általa nyújtott ellátási típusok, valamint intézményi kerete és a garanciarendszere) alapján történő deskriptív jellegű bemutatását, analizálását és e modell fejlődésének értékelését.

A magánnyugdíj modell működésének értékelését különösen indokolttá tette az, hogy a 2008-2009-es gazdasági és pénzügyi válság hatására némelyik közép-kelet európai ország

⁹ European Commission: Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions (Magánnyugdíjrendszerek, A magánnyugdíjrendszerek szerepe a megfelelő mértékű és fenntartható nyugdíjak biztosításában), Európai Bizottság, Foglalkoztatási, Szociális és Esélyegyenlőségi Főigazgatóság, E4. egység, 2009 decemberében kézirat lezárva, 6.

¹⁰ JUAN YERMO: Revised Taxonomy for Pension Plans, Pension Funds and Pension Entities, 2002 október, <http://www.oecd.org/finance/private-pensions/2488707.pdf> (2016. december 13-ai letöltés)

¹¹ Private Pensions OECD Classification and Glossary, OECD Publishing, Paris, 2005.

{<http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/38356329.pdf> (2017. február 17-ei letöltés)}; OECD Private Pensions Outlook 2008, OECD Publishing, Párizs, 2009.

¹² Európai Bizottság: Zöld könyv a megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé. COM (2010) 365 final SEC (2010) 830.

¹³ European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee,

{ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU\(2014\)536281_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU(2014)536281_EN.pdf) }

European Parliament: Pension systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector

{<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf> (2016. október 11-ei letöltés)}

különböző intézkedésekkel a korábban bevezetett magánnyugdíj modelljének szerepét megkérdőjelezte, illetve csökkentette.

A magánnyugdíj modell értékelésével összefüggésben *az értekezés céljai között szerepel annak vizsgálata, hogy az intézmény működése során megfelel-e illetve megfelelt-e a bevezetéskor vele szemben támasztott követelményeknek.*

A dolgozat középpontjában áll továbbá az egyes közép-kelet európai országok által a pénzügyi és gazdasági válság hatására a magánnyugdíj modell területén alkalmazott jogi intézkedések létjogosultságának és következményeinek értékelése.

2. Az értekezés szerkezete

Az értekezésem az „Alapvetések” és a „Záró gondolatok” egysége mellett alapvetően öt fejezetre tagolódik szerkezetileg. Dolgozatom „*Alapvetések*” című bevezetésében végeztem el a kutatásom kereteinek kijelölését. A minél pontosabb behatárolás okán több szempontból határoztam meg ezt a keretet, így ezen egységen belül kijelöltem a témámat, rögzítettem a kutatásom célkitűzéseit, valamint sort kerítettem az értekezés szerkezetének és módszertani megközelítésének bemutatására.

*Az első fejezet a magánnyugdíj-alrendszerek rendszertanát mutatja be, amely a dolgozat elméleti megalapozását hivatott megtenni. Figyelemmel arra, hogy a magánnyugdíjrendszer intézményét bevezető közép-kelet európai országok, Macedónia kivételével, már mind az Európai Unió tagjai, a magánnyugdíj-alrendszerek rendszertanát az Európai Unió országai nyugdíjrendszereinek figyelembevételével dolgoztam ki. A dolgozat dogmatikai alapjainak megteremtése során azon fő alapelvből indultam ki, hogy az Európai Unió tagállamainak nyugdíjrendszerei a működtetés alapján alapvetően két alrendszerből épülnek fel, az állami és az ún. magánnyugdíj alrendszerből. Ebből következően e fejezet behatárolja a nyugdíj-alrendszer két fő kategóriáját, valamint bemutatja ezen alrendszerek kialakulását és fejlődését az Európai Unióban. Továbbá meghatározza a Juan Yermo által kialakított, valamint az OECD tanulmányok és az Európai Bizottság Zöld könyve által alkalmazott fogalomrendszerre támaszkodva, figyelembe véve az Európai Parlament két tanulmányát is a kiegészítő nyugdíjrendszer fogalomrendszerét. A fejezet ismerteti a magánnyugdíj-alrendszer három fő típusát, egyrészt a foglalkoztatói nyugdíjrendszert (*occupational pension plan*), másrészt a magánnyugdíjrendszert (*mandatory personal accounts system*), harmadrészt pedig az egyéni nyugdíj megtakarítási programot (*personal pension plan*) és bemutatja ezen intézmények alkalmazását az Európai Unió tagállamaiban,*

valamint tipizálja, elemzi meghatározott ismérvek mentén e rendszereket. Végezetül bemutatja az Európai Unió tagállamaiban működő nyugdíjrendszerek struktúráit.

A második fejezet a magánnyugdíj modell megjelenését ismerteti Latin-Amerikában, különös tekintettel arra, hogy e kontinensen bevezetett magánrendszerek tulajdonképpen a közép-kelet európai országokban megjelenő magánnyugdíj modell előzményének tekinthetők. E fejezet részletesen tárgyalja a latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának három modell típusát, a helyettesítő modellt, a párhuzamos modellt és a vegyes modellt. Minden egyes modell típust a személyi kör, a már megszerzett nyugdíjjogosultságok elismerése, a kezelt biztosítási kockázatok, a nyújtott ellátások és a garanciák figyelembevételével elemzem. E fejezet továbbá bemutatja a latin-amerikai magánnyugdíjalapok működése következtében levonható tapasztalatokat, valamint tárgyalja és értékeli a 2008-as pénzügyi és gazdasági válság következtében a magánnyugdíjalapok működése során felmerülő szerkezeti és teljesítményi hibák kiküszöbölésére megtett kiigazító intézkedéseket, azaz a strukturális nyugdíjreform revízióját.

A harmadik fejezet a Latin-Amerikában megjelenő vegyes modell térhódítását tárgyalja Közép-Kelet Európában, ennek következtében bemutatja a poszt-szocialista országok társadalombiztosítási nyugdíjrendszerének átalakításához vezető külső és belső tényezőket, valamint összefoglalja az új tőkefedezeti pillér bevezetéséhez vezető reformfolyamatokat. E fejezet középpontjában áll a közép-kelet európai régióban meghonosodott vegyes modell ismertetése, analizálása jellemzően a latin-amerikai modelleknél alkalmazott ismérvek alapján.

A negyedik fejezet a Közép-Kelet Európában lezajló paradigmaváltást hivatott bemutatni, amelynek keretében értékelem a magánnyugdíjrendszerben az elmúlt években bekövetkező változásokat. Ugyanis a 2008-as gazdasági válság felhívta a figyelmet a magánnyugdíjrendszer közép-kelet európai bevezetésével és működésével összefüggésben felmerülő és megoldásra váró problémákra, amelynek következtében a közép-kelet európai országok többsége különféle reformintézkedést fogantatosított a magánrendszerében. Ezen intézkedéseket alapvetően a megvalósításuk időpontjáról függően két nagy csoportba sorolva elemzem és értékelem a dolgozatban. E fejezet kiemelten tárgyalja továbbá Magyarország és Lengyelország vonatkozásában a vegyes modell revízióját, valamint bemutatja a közép-kelet európai országok magánnyugdíjrendszerének jelenlegi állapotát.

Az ötödik fejezet a „Magánnyugdíjrendszer megjelenése Magyarországon” cím alatt ismerteti a hazai magánnyugdíjrendszer intézményének bevezetését Magyarországon, az intézmény fejlődési útját és lényeges jellemzőit a közép-kelet európai országok vegyes

nyugdíjrendszere második pillérének bemutatása során alkalmazott ismérvek alapján. Továbbá bemutatja röviden, hogy a magánnyugdíjrendszer visszaalakítását követően milyen intézményesített önkéntes elő-takarékossági lehetőségek révén biztosítható az állami nyugdíjrendszer mellett az időskori biztonság Magyarországon.

A „Záró gondolatok” részben összegzem a dolgozat kutatási eredményeit, illetve az értekezésben felvetett kérdésekre adott választ, valamint alternatív javaslatokat fogalmaz meg a magánnyugdíj intézményének jövőbeni szerepe vonatkozásában.

3. A kutatás módszertana

A munkám rendszerszemléletű gondolkodáson alapul, amely során történeti, analitikus, valamint jogi és összehasonlító jogi módszerekkel éltem.

A téma jellegéből adódóan doktori értekezésem alapvetően leíró jellegű, amelyben a nemzetközi jogösszehasonlító módszer dominanciája figyelhető meg, különös tekintettel a második, a harmadik és negyedik fejezetben.

A latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának rendszerezése, valamint az egyes latin-amerikai magánnyugdíj modellek és a közép-kelet európai régióban meghonosodott vegyes modell intézményének meghatározott ismérvek alapján történő bemutatása során, továbbá a 2008-as gazdasági válság következtében a közép-kelet európai országok által a tőkefedezeti magánrendszerükben fogantatosított intézkedések csoportosításakor, értékelésekor elsősorban az analitikus módszerre támaszkodtam.

A magánnyugdíjrendszer intézményének a közép-kelet európai országokban és Magyarországon való megjelenésének bemutatásához továbbá szükség volt a történeti módszer alkalmazására is.

Az első fejezet elkészítésekor, valamint a második, a harmadik és negyedik fejezetben a nemzetközi összehasonlító elemzés során a rendelkezésre álló hazai szakirodalom elemzésén túl leginkább a témában megjelent angol nyelvű irodalmat használtam fel, különös tekintettel az OECD tanulmányokra, valamint a MISSOC elektronikus úton elérhető adatbázisára. A hazai magánnyugdíjrendszer intézményének bevezetését és fejlődési útját bemutató rész elkészítéséhez széleskörű magyar nyelvű szakirodalom, illetve hatályos magyar joganyag állt rendelkezésre.

4. A kutatás eredményeinek összegzése

A világ számos országa az állami nyugdíjrendszereinek finanszírozási nehézségeit egy új típusú nyugdíjrendszer, az úgynevezett magánnyugdíj intézményének bevezetésével kívánta megoldani, amelynek következtében az állami nyugdíjrendszert részlegesen vagy teljesen privatizálták. A nyugdíjrendszer privatizálása strukturális reformnak minősül, ami azt jelenti, hogy az állami felosztó-kirovó nyugdíjrendszert részben vagy egészben a tőkésített magánrendszerrel helyettesítik.

Latin-Amerika volt az első kontinens, amely részlegesen vagy teljesen privatizálta nyugdíjrendszereit. A latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának három különböző típusú modellje különböztethető meg, egyrészt a helyettesítő modell, másrészt a párhuzamos modell, harmadrészt pedig a vegyes modell. E modellek közül a Világbank közreműködésével az úgynevezett vegyes modell jelenik meg a közép-kelet európai országokban, amelynek vizsgálata a dolgozatom alapját képezte.

A Világbank kihasználva a kilencvenes években a közép-kelet európai régióban lezajló gazdasági átalakulás folyamatát, sürgette e régióban a magánnyugdíjrendszer intézményének bevezetését. Az, hogy a Világbank milyen mértékű szerepet tudott játszani e nyugdíjmodell térhódításában a közép-kelet európai régióban, az nagymértékben függött az egyes országok pénzügyi helyzetétől és a külföldi eladósodottságának mértékétől. A magánnyugdíjrendszer intézményét Közép-Kelet Európában összesen 11 ország vezette be.

A doktori értekezésemet feltérképező kutatás tudományos eredményeit a következőkben foglalom össze.

A munkám központi kérdésének elemzése során arra a következtetésre jutottam, hogy a nyugat-európai tagállamokban működő foglalkoztatói nyugdíjrendszerek, illetve egyéni megtakarítási programok mellett az 1990-es évek végétől a közép-kelet európai régióban egy teljesen speciális, új típusú magánrendszer jelent meg, amely nem minősíthető kiegészítő rendszernek, hanem a társadalombiztosítási nyugdíjrendszert részben helyettesítő sémának. A közép-kelet európai magánnyugdíjrendszerek szabályozási rendszeréből megállapítottam, hogy e magánnyugdíj modell nagyon szorosan kapcsolódik a társadalombiztosításhoz, amely nem kiegészítő nyugdíjjövedelmet biztosít a kötelező, állami nyugdíjrendszer által nyújtott jövedelem mellett, hanem részben helyettesíti a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer által nyújtott ellátásokat.

A magánnyugdíj-alrendszer mindhárom típusánál meghatározható egy-egy olyan központi elem, amellyel alapvetően a három intézmény megkülönböztethető egymástól. A foglalkoztató illetve a munkáltató kiemelt szerepet játszik a foglalkoztatói nyugdíjprogramban, a magánnyugdíjrendszer vonatkozásában fontos tényező a társadalombiztosítási jogviszonyt megalapozó munkaviszony, valamint az ehhez hasonló jellegű jogviszony létrejötte, az egyéni nyugdíj megtakarítási programoknál pedig az egyén szerepe a domináns.

A foglalkoztatói nyugdíjprogramhoz való hozzáférés közvetlenül függ a munkáltatótól, illetve a foglalkoztatótól, mivel a foglalkoztató illetve a munkáltató –néhány országtól eltekintve- az általa meghatározott mértékű befizetéseket teljesíti a munkavállalói javára egy elkülönített nyugdíjalapba az időskori szociális biztonság megteremtése érdekében. A magánnyugdíjrendszerben a tagsági jogviszony tulajdonképpen a biztosítási jogviszony egyik elemeként jön létre és az egyén kötelező bérjárulékaiból finanszírozzák a rendszert. Az egyéni nyugdíj megtakarítási program esetében kizárólag az egyén saját akarat-elhatározásán múlik a biztosítás létesítése, a jogi kapcsolatot megalapozó szerződést közvetlenül köti meg a szolgáltatóval és maga határozza meg a hozzájárulásának mértékét is. A részvétel a foglalkoztatói nyugdíjrendszerben alapvetően céghez, munkáltatóhoz, a magánnyugdíjrendszer vonatkozásában a biztosítási jogviszony létrejöttéhez kötődik, az egyéni nyugdíj megtakarítási programok esetében pedig az egyén saját akarat-elhatározásán alapul.

A foglalkoztatói nyugdíjprogram azon tényből kifolyólag, hogy céghez, munkáltatóhoz kötődik, képes korlátozni a munkaerő mobilitását és az egyéni számlán felhalmozott tőke hordozhatóságát. Ugyanis a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek esetében a foglalkoztató a munkaszerződésben illetve a kollektív szerződésben gyakran kiköthet úgynevezett feltételes jogszerzésre vonatkozó időtartamot,¹⁴ és amennyiben a munkavállaló ezen időtartam leteltét megelőzően lép ki az adott cégtől, akkor elveszítheti a javára történő befizetéseket, a munkahelyváltásnak ez a jogkövetkezménye tehát képes visszafogni a munkavállalóknak a vállalatok közötti mobilitását.¹⁵ A magánnyugdíjrendszer (kivéve a zárt típusút) és az egyéni nyugdíj megtakarítási program teljesen közömbös az esetleges munkahelyváltozásokkal szemben, mivel nem kötődnek munkáltatóhoz, céghez és ebből

¹⁴Az a munkaviszonyban töltött legrövidebb időtartam, amelynek elteltével az addig jóváírt foglalkoztatói hozzájárulások és azok hozamai, illetve az addig keletkezett jogosultságok a tag tulajdonává válnak.

¹⁵HAJDÚ JÓZSEF: A kiegészítő magánnyugdíj-rendszerek harmonizálásának kezdeti lépései a 98/49/EK irányelv tükrében, Liber amicorum, Studia Stephano Kertész dedicata. Ünnepi dolgozatok Kertész István tiszteletére, Szeged, 2004. 139.

adódóan nem tudja korlátozni a munkaerő mobilitást. A magánnyugdíj-alrendszer ezen két típusánál kikerülhet a „munkába rekedés” problémája.¹⁶

A magánnyugdíj-alrendszer mindhárom típusa azonos működési elvüknek köszönhetően világossá teszik a rendszer tagjai számára a nyugdíjrendszerben lévő pénzügyi összefüggéseket, azaz, hogy a nyugdíj alapjául szolgáló befizetések és a későbbi ellátások között szoros kapcsolat van.¹⁷ Az ellátás nagysága mindegyik magánrendszer esetében igazodik a felhalmozott vagyon befektetéseihez. Amennyiben a felhalmozott vagyon befektetése jó, akkor ez magas szintű nyugellátást eredményezhet. Azonban egy gazdasági és pénzügyi válság hatására a befektetések elmaradhatnak az előzetes várakozástól és ennek következtében a nyújtott szolgáltatás nem minden esetben felel meg az egyéni kockázatoknak. A befektetések kockázatát mindhárom típusnál a rendszer tagjai viselik, kivéve a szolgáltatással meghatározott foglalkoztatói nyugdíjrendszereket.¹⁸

A magánnyugdíjrendszert a foglalkoztatói nyugdíjrendszertől, illetve az egyéni nyugdíj megtakarítási programoktól leginkább a társadalombiztosításhoz fűződő szoros kapcsolata alapján lehet elhatárolni. Ugyanis a magánnyugdíj-alrendszer másik két típusának nincs ilyen szoros kapcsolata a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerrel.

A magánnyugdíjrendszernek a társadalombiztosításhoz fűződő szoros kapcsolatát levezetem a közép-kelet európai országok magánnyugdíjrendszerének szabályozási logikájából. A magánnyugdíjrendszer és az állami nyugdíjrendszer közötti szoros kapcsolatot kifejezi egyrészt a vegyes modell fő szabályozási koncepciója, másrészt a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer és a magánnyugdíjrendszer közötti szoros összefonódásra utaló egyéb jogszabályi rendelkezések.

A vegyes modell fő szabályozási koncepciója szerint a magánnyugdíjrendszer tagjai számára az időskori szociális biztonságot a társadalombiztosítási és a magánnyugdíj együttese hivatott biztosítani. Ugyanis a vegyes finanszírozási nyugdíj lényege, hogy a biztosított nyugellátása két elemből tevődik össze. Egyrészt a társadalombiztosítási szabályok alapján megállapított társadalombiztosítási nyugdíjból, másrészt a magánnyugdíj-alapban vezetett egyéni számlán a megfizetett hozzájárulásokból felhalmozott, befektetett és hozamokkal növelt összeg alapján megállapított magánnyugdíjból.

¹⁶JOSÉ PINERA: A chilei nyugdíjreform tanulságai {<http://www.commonsensebudapest.com/en/wp-content/uploads/resources/PineraHu.pdf> (2016. szeptember 5-ei letöltés)} 5.

¹⁷VALLASEK MAGDOLNA: A román nyugdíjrendszer fejlesztésének irányvonala a jogharmonizáció tükrében, PhD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2012, 256.

¹⁸HAJDÚ JÓZSEF (2004) i.m. 138-139;

A társadalombiztosítási nyugdíjrendszer és a magánnyugdíjrendszer közötti szoros összefonódásra utaló jogszabályi rendelkezésekre példaként említhetők meg többek között a következő szabályok. Egyrészt az a rendelkezés, amely alapján a magánnyugdíjrendszerben az ellátásra való jogosultság alapvetően követi a társadalombiztosítás logikáját. Az általános szabály ugyanis az, hogy a magánnyugdíjalap tagja nem kaphat öregségi nyugellátást előbb a tőkefedezeti rendszerből, mint az állami rendszerből, az öregségi nyugellátásra a jogosultság a magánrendszerben a nyugdíjkorhatár elérésekor nyílik meg, amely igazodik az állami nyugdíjéhez. Másrészt a társadalombiztosítási törvény rendelkezései határozzák meg a rokkantsági nyugellátásra vonatkozó jogosultsági feltételeket a magánnyugdíjrendszer vonatkozásában. Harmadrészt a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások megállapítására vonatkozó rendelkezések értelemszerű eltérésekkel szintén követik a társadalombiztosítás logikáját. Negyedrészt azon szabályozás, amely meghatározott esetben lehetőséget biztosít a magánnyugdíjrendszer tagjainak a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépésre.

A kutatásom során azon következtetésre jutottam, hogy összességében megállapítható, hogy a magánnyugdíjrendszer nem felel meg azon definíciónak, amelyet az Európai Bizottság Zöld könyve támaszt a rendszer kiegészítő nyugdíjrendszerré minősítéséhez. Azonban fontos megjegyezni, hogy Juan Yermo és a vizsgálataim során felhasznált OECD tanulmányok a kiegészítő nyugdíjrendszer fogalmát tágabban kezelik, mivel a kidolgozott és alkalmazott fogalomrendszerük alapján kiegészítő rendszernek minősítik azon rendszereket is, amelyek a kötelező, állami nyugdíjrendszer által nyújtott jövedelmeket helyettesítik. E fogalomrendszer alapján a magánnyugdíjrendszer kiegészítő rendszernek is tekinthető. Azonban véleményem szerint e kérdésben folytatott kutatásom eredményét megerősíti az Európai Bizottság azon álláspontja, amely szerint a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerekhez kapcsolódó egyéni, tőkefedezeti sémákat újabban az állami nyugdíjrendszer alrendszerének minősíti, angolul „first pillar bis” elnevezéssel illeti.¹⁹

A közép-kelet európai országok a magánnyugdíjrendszer alkalmazásának számtalan pozitív tulajdonságot tulajdonítottak a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerük megreformálásakor a kilencvenes évek végén. A magánnyugdíjrendszer bevezetése mellett legtöbbször hangoztatott érvek szerint a rendszer előmozdítja a gazdasági növekedést, elmélyíti

¹⁹ SZEBELÉDI FERENC: A nem állami nyugdíjrendszerek európai szabályozásának logikája. In: Nagy Marianna (szerk.), Jogi Tanulmányok 2010, Ünnepi konferencia az ELTE megalakulásának 375. évfordulója alkalmából, 2010. április 23., II. kötet, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2010. 283.

a tőkepiacokat, fellendíti a hosszú távú megtakarításokat, rendszeres hozzájárulás fizetésre ösztönöz, ellenálló a demográfiai változásoknak, valamint mentes a politika szeszélyeitől.

A magánnyugdíjrendszer bevezetését követő időszakban a magánnyugdíj intézmény működésének vizsgálata során levonható tapasztalatok, valamint a 2008-as gazdasági és pénzügyi válságnak a magánnyugdíjrendszer működésére gyakorolt hatása bebizonyították, hogy *a rendszer előnyeiként bemutatott tulajdonságok nagy része nem feltétlenül felel meg a valóságnak.*

A gazdasági válság következtében nyilvánvalóvá vált, hogy *a magánnyugdíj modell a nyugdíjrendszer implicit tehát még nem látható, vagy rejtett költségvetési hatását és jövőbeli adósságát átalakítja explicit, azaz rögtön megjelenő finanszírozási igénnyé, amely jelentősen ronthatja az ország makrogazdasági stabilitását.* Ugyanis a vizsgálatom során megállapítottam, hogy a magánnyugdíjrendszer bevezetése magas tranzíciós költséggel jár együtt, amely alapvetően megnöveli az egyes országok államháztartási, költségvetési hiányát, valamint az államadósságát. *A kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy a nagy államadóssággal és költségvetési hiánnyal, valamint nagy implicit adósságot megtestesítő felosztó-kirovó nyugdíjrendszerrel rendelkező országok számára nem a magánnyugdíj modell a legmegfelelőbb séma az állami nyugdíjrendszer finanszírozási problémájának megoldására.* Tulajdonképpen az egyes országok magas államadóssága és költségvetési hiánya akadályozza illetve akadályozta meg e modell prosperálását, kiteljesedését, mivel a magánnyugdíj séma a vegyes rendszer finanszírozásából adódóan tovább képes növelni az adott ország államháztartási hiányát és államadósságát, mindaddig, amíg a rendszer a szolgáltatási szakaszba nem lép.

A magánnyugdíjalapok működése következtében levonható tapasztalatok alapján *megállapítottam, hogy a magánnyugdíj modellnek nincs gazdasági növekedési többlethatása, nem vezet sem a közkiadások csökkenéséhez, sem a nemzetgazdasági megtakarítások növekedéséhez.*

Bebizonyosodott a vizsgálatom során továbbá, hogy a *magas infláció illetve a globális világban bekövetkező pénzügyi krízisek jelentős mértékben csökkentik a felhalmozott nyugdíjtőke, különösen a felhalmozási szakasz végső szakaszában lévő megtakarítások reálértékét.* Zentai László ezen megállapítást úgy fogalmazza meg, hogy egy gazdasági válságban a pénzpiaci hatások kiszámíthatatlansága miatt a magánnyugdíjrendszer senki számára sem tud kiszámítható öregkort biztosítani.²⁰

²⁰ ZENTAI LÁSZLÓ: Mi lesz veled, magyar nyugdíjrendszer, 2009. június-5. évfolyam 3. szám

Figyelmesebben megvizsgálva továbbá azon kérdést, hogy a rendszer elmélyíti-e a tőkepiacokat, valamint fellendíti-e a hosszú távú megtakarításokat, *azt a következtetést vontam le, hogy a hazai befektetési lehetőségek szűk köre miatt a magánnyugdíjalapoknak a tőkepiac fejlődésében korlátozott a szerepük a feltörekvő gazdaságokban.*

A magánnyugdíjalapok működése során *nem igazolódtak azon felvetések sem, amely szerint a tőkésített magánrendszerre való áttérés csökkenti a hozzájárulás fizetés kikerülését, valamint a rendszer mentes a politika szeszélyeitől.*

Bebizonyosodott, hogy a rendszer *nem áll ellen a demográfiai változásoknak*, „hiába a felhalmozott tőke, ha nincs, aki magas hozamot-megfelelő időskori anyagi biztonságot-állítson elő belőle, vagyis rossz demográfiai folyamatok esetén a felhalmozott tőke leértékelődik.”²¹

A magánnyugdíjalapok működése során leszűrhető tapasztalatokból *megállapítottam továbbá, hogy a rendszerben való részvétel nem előnyös az alacsony jövedelmű személyek számára, az egyéni számlás konstrukció korlátozza a jövedelem újraelosztást, és a legtöbb országban a mai napig problémás a járadékszolgáltatás, illetve azzal összefüggő koncepció kidolgozása.*

Azonban a magánnyugdíjrendszer bevezetésével és működésével összefüggésben felmerülő hátrányos vonások összegzését követően, fontosnak tartottam megállapítani a rendszer bevezetéséhez és működéséhez köthető előnyös vonásokat is. Ugyanis véleményem szerint a magánrendszer bevezetésének az *egyik nagy pozitívuma* volt, hogy a *nyugellátás területén kockázatmegosztó funkciót tölt illetve töltött be a különböző pénzügyi és igazgatási formák között.* E funkciónak azonban a jövőben egyre nagyobb szerepet kell majd tulajdonítani, mivel az európai unió tagállamai számára egyre nagyobb nehézséget fog okozni az állami nyugdíjrendszerük fenntarthatóságának biztosítása elsősorban a társadalom elöregedése miatt, így mindenképpen szükség van illetve lesz az állami nyugdíjrendszer mellett működő illetve a szerepét részben átvállaló rendszer működtetésére. *A rendszer másik nagy pozitívuma* álláspontom szerint, hogy *a rendszer tagjai számára világossá teszi a nyugdíjrendszerben lévő pénzügyi összefüggéseket, a befizetések és az ellátások közötti kapcsolatot.*

{http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=333 (2017. február 6-ai letöltés)}

²¹ MORVAYNÉ BAJAI ZSUZSANNA: Demográfia és nyugdíj, avagy Robinson a lakatlan szigeten, Polgári Szemle, 2010. augusztus-6. évfolyam, 4.szám

{http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=402 (2017. február 6-ai letöltés)}

A 2008-as nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság súlyosan érintette a közép-kelet európai országokat, amelyek következtében az egyes országok különféle reformintézkedéseket fogantatosítottak a tőkefedezeti finanszírozású magánrendszerükben. Az értekezés céljai között szerepelt ezen intézkedések létjogosultságának és következményeinek értékelése.

A vizsgálatom során azt az alapvető következtetést vontam le, hogy a gazdasági válság időszakában az egyes országok költségvetési hiányának és államadósságának jelentős mértékű növekedése kényszerítette ki a magánrendszerben bekövetkező változásokat. Ugyanis a vegyes nyugdíjrendszer a rendszer kettős finanszírozásából adódóan a bevezetését követő időszakban növeli a magánnyugdíj modellt alkalmazó ország költségvetési hiányát és ezáltal az államadósságát is, amellyel összefüggő helyzetet azonban tovább rontott a gazdasági és pénzügyi válság hatására lelassuló gazdasági növekedés. Fontos megemlítenem, hogy az intézkedések mögött közvetve meghúzódott az Európai Unió által támasztott maastrichti kritériumok teljesítésének követelménye is. Ezen megállapításomat alátámasztottam Horvátország magánrendszerének vizsgálatával. Ugyanis a horvát magánnyugdíj modell elemzése során megállapítottam, hogy a horvát kormány mindaddig nem tekintette a magánnyugdíjrendszert államadósság növelő intézménynek, amíg az Európai Unióhoz nem csatlakozott. Ennek következtében Horvátország a gazdasági válságot követően a környező országokkal ellentétben nem törekedett a rendszer felszámolására, csak a csatlakozását követően alkalmazott olyan intézkedéseket a magánrendszerében, amelyek közvetlenül a költségvetési hiány csökkentésére irányultak.

A vizsgálatom során csoportosítottam a magánnyugdíjrendszerben végrehatott intézkedéseket egyrészt az alkalmazásuk időpontja szerint, másrészt az intézkedések által elérni kívánt cél figyelembevételével. Megállapítottam, hogy a közép-kelet európai országokban végrehajtott módosítások a magánrendszerek gyengítésére illetve megszüntetésére, valamint a magán-nyugdíjalap tagjainak védelme érdekében a válsággal összefüggésben felmerülő rendszertani hibák kiküszöbölésére irányultak. A vegyes nyugdíjrendszerű országok többsége az alkalmazott intézkedések révén részben visszafejlesztette a kötelező magánrendszerét, Magyarország és Lengyelország pedig tulajdonképpen lebontotta azt.

Álláspontom szerint a közép-kelet európai régió, különösen Magyarország és Lengyelország, kormányai által alkalmazott intézkedések a pénzügyi válság hatásainak csillapítására irányuló gyors politikai válaszok voltak, amelyek nem voltak tekintettel a nyugdíjrendszer szerkezetére. Ugyanis a közép-kelet európai országok kormányainak többsége a vegyes nyugdíjrendszer átalakítása mellett anélkül döntött, hogy figyelembe vették

volna a demográfiai folyamatokra, a munkaerőpiaci részvételi arányokra vagy a hosszú távú gazdasági növekedésre vonatkozó előrejelzéseket. *Az intézkedések közös jellemzője, hogy rövidtávon javítják az állam pénzügyi egyensúlyát, azonban hosszú távon megnövelik az állam kötelezettségét az időskori kockázatkezelésben, mivel a közép-kelet európai államok ezen intézkedések révén tulajdonképpen magukra vállalták a jövőbeni nyugdíjfizetési kötelezettségek teljes vagy részbeni teljesítését.* Azonban a kedvezőtlen demográfiai mutatók és az előre nem látható gazdasági folyamatok erőteljesen megkérdőjelezzik ezen kötelezettség teljesíthetőségét, amely hosszú távon álláspontom szerint a nyugellátások jelentős mértékű csökkenéséhez fog vezetni a jövőben.

Véleményem szerint a rosszul működő vegyes nyugdíjrendszer problémáira nem feltétlenül a rendszer gyengítése illetve megszüntetése a válasz, akár meg is lehetne próbálni jól működtetni megfelelő szabályozási rendszerrel. Különös tekintettel arra, hogy a magánnyugdíjrendszerek, amint beérnek, azaz a szolgáltatási szakaszba lépnek, már nem növelik tovább az egyes országok költségvetési hiányát és ezzel összefüggésben az államadósságát. *A magánnyugdíjrendszer jobb működését biztosítaná különösen a hozamkockázat kérdéskörét felölelő befektetési szabályok megalkotása, a jól kiépített garanciarendszer kialakítása, valamint a szolgáltatások szabályrendszerének kidolgozása.*

A közép-kelet európai országokban megjelenő magánnyugdíj modell fejlődésének áttekintése során megállapítottam, hogy e rendszer jelenleg kötelező részvétellel már csak Lettorszában, Horvátországban, Észtországban, Macedóniában és Romániában működik. A magánnyugdíjrendszer szerepe továbbra is jelentős Romániában, Lettorszában, Észtországban és Litvániában. E megállapítást azon tényrel támasztottam alá, amely szerint az utóbbi országok a válságot követően a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulás mértékét fokozatosan megemelték, és ezáltal elérték illetve meghaladták a rendszer bevezetésekor eredetileg tervezett szintet. Bulgáriában és Szlovákiában a döntéshozók az állami nyugdíjrendszerbe való visszalépés lehetőségének biztosításával tulajdonképpen tovább gyengítik a magánnyugdíjrendszer szerepét. Szlovákiában a magánnyugdíjrendszer már beérett, azaz a szolgáltatási szakaszba lépett és rendkívül alacsony összegű ellátást tud nyújtani. A többi közép-kelet európai ország esetében még kérdés, hogy a szolgáltatási szakasz hogyan alakul majd a jövőben. Magyarországon és Lengyelországban a magánnyugdíjrendszer az időskori szociális biztonság megteremtésében már alig játszik szerepet.

Álláspontom szerint a kedvezőtlen demográfiai és foglalkoztatottsági mutatók következtében nagyon kockázatos kizárólag egy rendszerre, az az állami nyugdíjrendszerre

*hárítani az időskori szociális biztonság megteremtésének feladatát. Ugyanis a magánnyugdíjalrendszerek az állami nyugdíjrendszerek mellett fontos kiegészítő szerepet játszhatnak. A kiegészítő nyugdíjbiztosítás egyben biztosítást jelenthet az állami nyugdíjrendszer bizonytalanságával szemben. A több lábon álló biztosítási rendszer jobban garantálja az egyének létbiztonságát, mint az egyfokozatú, az egyéni döntéseknek teret nem engedő, monopolizált intézményi megoldás.*²²

A nyugellátás területén tehát fontos a kockázatmegosztó funkció érvényesítése a különböző pénzügyi és igazgatási formák között. E funkciónak véleményem szerint a jövőben egyre nagyobb szerepet kell majd tulajdonítani, mivel az európai unió tagállamai számára egyre nagyobb nehézséget fog okozni az állami nyugdíjrendszerük fenntarthatóságának biztosítása elsősorban a társadalom elöregedése miatt, így mindenképpen szükség van illetve lesz az állami nyugdíjrendszert kiegészítő elemre. Ezzel összefüggésben megemlítem, hogy Lengyelországban már egy új típusú magán-megtakarítási rendszer (*employment savings system*) bevezetésén gondolkodnak, amelyet a munkáltató és a munkavállaló hozzájárulásaiból finanszíroznának.

A kutatásom végén azon következtetésre jutottam, hogy a magánnyugdíj modell meggyengítése illetve megszüntetés mellett *fontos* lenne a *lakosság öngondoskodásra ösztönzése*, azonban az öngondoskodás gondolatának a hiánya jellemzi a posztszocialista társadalmakat a szocializmus örökségeként. Azaz egy öngondoskodásra épülő nyugdíjrendszer kiépítéséhez alapos szemléletváltásra lenne szükség, amely hiányában a *nyugellátás területén a kockázatmegosztást véleményem szerint a foglalkoztatói nyugdíjrendszer kiterjesztésével lehetne megvalósítani*. A foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények tevékenységéről és felügyeletéről szóló 2003. június 3-ai 2003/41/EK irányelv átültetése következtében tulajdonképpen minden közép-kelet európai régióban rendelkezésre áll már az intézmény jogszabályi kerete. Ezen intézmény alkalmazásának egyik legnagyobb előnye lenne, hogy nem növelné meg az egyes országok költségvetési hiányát és államadósságát, a legnagyobb hátránya pedig az, hogy gátolja a munkaerő mobilitást és az intézmény működtetése fejlett gazdasági szervezetrendszert követel meg, valamint a munkáltató számára megdrágítja a munkaerő foglalkoztatását.

²² CSABA IVÁN: Magánbiztosítás és társadalombiztosítás, Esély, 6/1996. 35.

5. Az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációs lista

- 1)(Menyhárt Róberttel társszerzésben) A kiegészítő nyugdíjrendszerek Magyarországon és az Európai Unióban, In: Tudományos Diákköri Szemle 2003 (Szerk.: Badó Attila-Bóka János), Nyitott Könyv Kiadó, 2003: p. 9-72.,
- 2)Változások a magán-nyugdíjpénztári rendszerben. Társadalombiztosításról Mindenkinek, CompLex, 2010. december XVIII. évfolyam, p. 3-6.,
- 3) A magán-nyugdíjpénztári rendszerben bekövetkező változások. Humánpolitikai Szemle, CompLex, 2011. január. p. 36-39.,
- 4)A nők nyugdíja 40 év jogosultsági idő után. Munkaügyi Szemle, 2011/2. szám. p. 97-99.
- 5) Kötelező nyugdíjbiztosítás létrejötte Magyarországon. Berki Gabriella (szerk.): Opuscula Szegediensia 4, Pólay Elemér Alapítvány Szeged 2011, 69-81.p.
- 6) A nyugdíjrendszer II. pillére a megvalósítás fázisában. In: Acta Universitatis zezediensis, Forvm, Publicationes Doctorandorum, Szeged, 2011, p.: 67-84.;
- 7) Szociális jogok az Alkotmányban és az új Alaptörvényben. Profectus In Litteris III. Előadások a 8. debreceni állam-és jogtudományi doktorandusz konferencián. Szerk: P. Szabó Béla, Szemesi Sándor. p.: 79-89;
- 8)A korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról. Humánpolitikai Szemle, 2012. január. p. 39-45.
- 9)A magán-nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos vizsgálatok az ombudsmani gyakorlat tükrében. Új Magyar Közigazgatás. 2012/1.szám. p. 15-23.
- 10) A társadalombiztosítás nyugdíjrendszerének változása az ombudsman szemszögéből. Új Magyar Közigazgatás. 2013/3. szám. p. 9-18.
- 11) Nyugdíjprivatizáció Latin-Amerikában és Közép-Kelet Európában I. Új Magyar Közigazgatás. 2015. március, 8. évfolyam 1. szám.
- 12)Nyugdíjprivatizáció Latin-Amerikában és Közép-Kelet Európában II. Új Magyar Közigazgatás. 2015. szeptember, 8. évfolyam 3. szám.
- 13)Foglalkoztatói nyugdíj az Európai Unióban. In: Berki Gabriella (szerk.): Szabad mozgás és az Európai Unió szociális joga, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016, 254-273.

6. Egyéb publikációk

1)Juhász Zoltánnal társszerzésben Az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége a katasztrófhelyzetek kezelésével összefüggésben az általános ombudsman katasztrófavédelmi projektjének tükrében. In: Természeti és Ipari Katasztrófák, Jogi aspektusok a 2010-es ajkai vörösiszap-katasztrófa fényében, Mezei Péter (szerk.), Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012, p.: 50-62.;

2)A szakorvosjelölt ügyeleti megmérettetési. „ Beteg vagy egészségügy” A betegjogok helyzete egy átalakuló rendszerben, avagy kinek fontos a beteg? Az alapvető jogok biztosának konferencia kiadványa 2012. p. 33-57

3)A fogvatartottak foglalkoztatásának dilemmái. Pécsi Munkajogi Közlemények. 2013/2. p. 29-75.

4)A fogvatartottak foglalkoztatásának és társadalombiztosítási jogviszonyának kérdései. Humánpolitikai Szemle, 2013. január-február. p.43-56.

University of Szeged, Faculty of Law and Political Sciences

DOCTORAL SCHOOL

DOCTORAL DISSERTATION

THESES

DR. ZSUZSANNA FARKAS

**Investigation of the Private Pension Scheme in the Light of the Central and Eastern
European Countries**

Supervisor: Prof. Dr. József Hajdú
Head of Department

Szeged
2017

1. Exploring the research problem

1.1. Identifying the topic/subject of the dissertation

The topic of the dissertation is the investigation and the analysis of private pension schemes along certain criteria (groups of persons covered in the private system, funding method, risk management and benefit types provided by the system, and its institutional framework and guarantee scheme), particularly in the light of Central and Eastern European countries.

Since the late eighties, significant economic and social changes took place in the countries of Central and Eastern Europe. In the early years of the transition, macroeconomic and political reforms came to the fore, and initially the structural reforms left the field of social security, and the pension system as one of its branches, unchanged. However, the process of economic and social transition placed excessive burdens on the public pension systems, and in the nineties it became clear that the reform of old-age pension schemes was inevitable in the region. As a result, in response to the problems arising from the aging of the society, many Central and Eastern European countries introduced pension reforms in order to provide an appropriate level of pensions and to ensure the long-term sustainability of the pension schemes. Two types of pension reforms could be observed in the Central and Eastern European region. First, the parametric pension reform, which left the structure and the foundations of the existing public pay-as-you-go system unchanged, modifying only technical parameters, such as the conditions of the pension rights, retirement age or the method of pension calculation. Second, the structural or systemic pension reform, also called paradigmatic pension reform, which changed the structure of the pension system fundamentally, as it included the transformation of the public social security pension system into a multi-pillar one, as well as the introduction of a system with a new type of funding, the private pension plan.

This new system was not invented by the transition countries of Central and Eastern Europe, it appeared first in Latin America. In fact, in 1981 Chile was the first country in the world which attempted to solve the funding difficulties of its public pension system by introducing a new type of mandatory, privately managed system operated by private pension funds, in consequence of which it capitalized the public pension system. Political studies qualify the capitalization of the pension system as pension privatization.

This reform involves a fundamental break with the old system and as such qualifies as a radical step, since the collective provision for old-age income becomes individual, and in the future the main provider of old-age pensions will be the market rather than the state. The sum of the retirement benefits will be determined by the sum accrued in individual accounts and its returns. Holzmann declared this paradigm shift was a substantial rewriting of the underlying social contract.²³

The Chilean pension reform proved to be a model as it spurred a wave of pension privatization first in the Latin American countries, and then, with the participation of the World Bank, it also served as the empirical antecedents of the reform program in the Central and Eastern European countries.

As a result of the wave of pension privatization, 13 Latin American countries replaced their public pay-as-you-go pension schemes with partly or fully funded private systems. *Carmelo Mesa Lego* distinguished three different models of pension privatization in Latin American countries according to how private pension funds, introduced as one of the pillars of the pension system, relate to the public pay-as-you-go system, since they may compete with, replace or supplement it. Accordingly, the substitutive model, the parallel model and the mixed model can be distinguished.²⁴ The essence of the substitutive model is that the public pay-as-you-go system is ceased completely and is substituted with a system operated by the newly created, capitalized private pension funds. In the parallel model, the funded private system exists as an alternative to the reformed public system. In the mixed model, the new pension system created with the reform consists of two fundamental pillars, one is the public pay-as-you-go system, the benefits of which are supplemented with the benefits provided by the private pension system financed along the funded principle.²⁵

From the end of the 1990s, prompted by the World Bank's report 'Averting The Old Age Crisis' issued in 1994, the Central and Eastern European countries transformed their inherited

²³Robert Holzmann: A World Bank Perspective on Pension reform. (<http://pensionreform.ru/files/24691/eng11.pdf> (downloaded on 6th February, 2017) 6. ; KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana [*Political Economy of the Hungarian Pension Reform*] In: Augusztinovics Mária (szerk): Körkép reform után, Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2000, pp. 51-52.

²⁴ CARMELO MESA LEGO: Private and Public Pension Systems Compared: an Evaluation of the Latin American Experience, *Review of Political Economy*, Volume 18, Number 3, 317-334, July 2006, pp. 317-320.

²⁵ The funded system is a pension scheme in which the contributions paid are collected as reserve capital and invested in order to preserve and to increase the value. The amount of the retirement benefit is determined by the accrued capital and its possible returns. {Menyhárt Szabolcs: Az öregségi nyugdíjrendszer a reformfolyamatok tükrében [*The Old Age Pension System in the Light of the Reform Processes*], Patrocinium Kiadó, Budapest, 2013, pp. 54-55.}

post-socialist pension schemes as part of their structural or organizational pension reform by adopting the above-mentioned mixed model. The mixed model was introduced first in Hungary (1998), then in Poland (1999). Thereafter, Bulgarian, Croatian, Estonian, Lithuanian, Slovak, Macedonian, Romanian and Czech reformers also opted for the path of the mixed reform.²⁶

As I have suggested above, the essence of the mixed model is that the pension system basically consists of two pillars, the mandatory public pay-as-you-go subsystem, and the partly mandatory funded subsystem.²⁷ Actually, the latter funded subsystem is embodied in the private pension system. In the mixed model, the insured partly transfer from the public system to the private pension system which receives a part of their contributions, and thus they participate in two mandatory, earnings-dependent subsystems, and their retirement benefits are also composed of the two subsystems.²⁸

Private pension systems qualify as privately managed systems operating as part of the funded subsystem of the mandatory public pension scheme, in which the voluntary or mandatory contributions paid by the members as natural persons or by the members' employers together with the members or separately are credited in individual accounts, and pension payments are made to the members or their beneficiaries from the contributions paid and the returns on their investment according to specific management rules and under special guarantees.²⁹

This new type of system was introduced primarily with the aim – in order to ensure the sustainability of pension systems – to involve the social partners and the general public in the operation of the pension system to a greater extent by applying and increasing the role of the funded pension schemes.

The Central and Eastern European countries expected the introduction of the private pension scheme to decrease the role of the state in ensuring old-age social security, to strengthen the role of the market, to diversify retirement benefits, to widen the alternative

²⁶ Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits-und Sozialrecht (ZIAS) Heft 3, Jahrgang Seiten 189-316, p.191.

²⁷ The pay-as-you-go system is a financing solution that covers current expenses from current revenue. The contributions received in the current year are used for covering expenses incurred in the current year.

{BARTA JUDIT: A magyar nyugdíjrendszer reformja, különös tekintettel a rendszer második pillérét képező magánnyugdíjpénztárakra [The Reform of the Hungarian Pension System, with Special Regard to the Private Pension Funds as the Second Pillar of the System], PhD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2000, p.23.}

²⁸ DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS: Nyugdíjpénztárak [Pension Funds], „A közgazdasági-módszertani képzés fejlesztésért” Alapítvány, Miskolc, 2007, p.27.

²⁹ Set of concepts developed by the author herself.

options, to improve transparency and to increase the personal responsibility of private individuals. The reason for this is that in its above-mentioned report, the World Bank attributed several psychological and political advantages to the introduction of private pension schemes. In its report, the World Bank held the view that the advantages of the introduction of the private pension scheme included, firstly, that risk-sharing among various financial and administrative forms becomes possible. Secondly, the private system, supplemented with the public social safety net, partly hands over the responsibility for their own well-being to the individuals, thereby the role of the state in ensuring old-age social security can be decreased. Thirdly, the system provides incentives for contribution payment, as in the funded private pillar contributions are in a close actuarial connection with retirement benefits. Furthermore, ensuing from its operation, the private system promotes economic growth and intensifies long-term savings.³⁰

1.2. Objectives and the main theses of the dissertation

The starting hypothesis of my dissertation is to decide the question whether the private pension model introduced in the Central and Eastern European region can be classified as a supplementary system. I answer this question by examining, on the one hand, the systematics and the structure of the pension schemes of the countries of the European Union, and on the other hand the regulatory system of the private pension models of the Central and Eastern European region. In the course of examining this question, the countries of the European Union will be considered since, with the exception of Macedonia, all the Central and Eastern European countries which introduced the private pension model are already members of the European Union.

In accordance with the principle of subsidiarity, the Member States of the European Union are fully responsible for organizing their own pension schemes, and it is also their responsibility to decide what elements their pension scheme is composed of. The pension schemes of the Member States of the European Union are extremely diverse and varied. However, it can be stated in general that on the basis of their operation, the pension schemes of the Member States of the European Union include two subsystems, the public subsystem

³⁰ KATHARINA MÜLLER: The „New Pension Orthodoxy” and Beyond Transforming Old Age Security in Central Europe, KOPINT-DATORG Discussion Papers, No 50, Budapest, 1998, március 5, p.12.; KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana [*Political Economy of the Hungarian Pension Reform*], In: Augusztinovicz Mária (szerk): Körkép reform után, Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, p.56.

on the one hand, and the private pension subsystem on the other hand. The term private pension subsystem means every system which is based on savings and is typically financed from private sources.³¹ In the English-language literature, the terms private pension program and supplementary pension plan are also frequently used to denote the private pension subsystem. In the Member States of the European Union, the private pension subsystems developed over a long period and under different economic and social conditions, and consequently they have extremely diverse forms. In my dissertation, I distinguish three main types of the private pension subsystem in the European Union, firstly the occupational pension plan used typically in Western European countries, secondly the main topic of my thesis, the private pension plan introduced in the Central and Eastern European countries, and thirdly the personal pension plan.

Following from the above, the central question of my dissertation is to clarify whether the private pension scheme can be classified as a supplementary system. In order to define the concept of the supplementary pension scheme, I rely on the set of concepts created by Juan Yermo³² and applied in the OECD studies³³ and in the European Commission's Green Paper,³⁴ as well as the studies of the European Parliament.³⁵

Regarding the starting hypothesis of the research, my aim was to give the descriptive presentation and to analyse the private pension model introduced in the Central and Eastern European countries along certain criteria (groups of persons covered in the private system, funding method, risk management and benefit types provided by the system, and its institutional framework and guarantee scheme), as well as to evaluate the development of this model.

³¹ European Commission: Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions (Magánnyugdíjrendszerek, A magánnyugdíjrendszerek szerepe a megfelelő mértékű és fenntartható nyugdíjak biztosításában), Európai Bizottság, Foglalkoztatási, Szociális és Esélyegyenlőségi Főigazgatóság, E4. egység, 2009 decemberében kézirat lezárva, p.6.

³² JUAN YERMO: Revised Taxonomy for Pension Plans, Pension Funds and Pension Entities, 2002 október, <http://www.oecd.org/finance/private-pensions/2488707.pdf> (downloaded on 13th December, 2016)

³³ Private Pensions OECD Classification and Glossary, OECD Publishing, Paris, 2005. {<http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/38356329.pdf> (downloaded on 17th February, 2017)}; OECD Private Pensions Outlook 2008, OECD Publishing, Párizs, 2009.

³⁴ Európai Bizottság: Zöld könyv a megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé. [European Commission: Green Paper towards Adequate, Sustainable and Safe European Pension Systems.] COM (2010) 365 final SEC (2010) 830.

³⁵ European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee, { [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU\(2014\)536281_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU(2014)536281_EN.pdf) } European Parliament: Pension systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector {<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf> (downloaded on 11th October, 2016)}

The evaluation of the operation of the private pension model is particularly justified by the fact that in the aftermath of the 2008-2009 economic and financial crisis, some Central and Eastern European countries took various measures, whereby the role of the previously introduced private pension model was questioned or decreased.

With regard to the evaluation of the private pension model, *the objectives of the dissertation include the investigation whether the system operates or operated in compliance with the requirements imposed at the time of its introduction.*

The dissertation also focuses on evaluating the raison d'être and the consequences of the legal measures that some Central and Eastern European countries adopted in the field of the private pension model in consequence of the financial and economic crisis.

2. Structure of the dissertation

Structurally, my dissertation is divided into five chapters, framed by the “Fundamental Statements” and the “Final Thoughts”. I identified the framework of my research in the introductory “*Fundamental Statements*”. In order to ensure the most exact delimitation possible, I determined this framework from several aspects and identified my topic, set the objectives of my research and presented the structure of and the methodological approach to my dissertation within this unit.

The first chapter presents the systematics of the private pension subsystems, and it is intended to give the theoretical foundation of the dissertation. Given that, with the exception of Macedonia, the Central and Eastern European countries which introduced the private pension system are all members of the European Union now, I worked out the systematics of the private pension subsystems with the consideration of the pension systems of the countries of the European Union. When creating the dogmatic foundations, I started from the fundamental principle that on the basis of their operation, the pension schemes of the Member States of the European Union are basically constituted by two subsystems, the public subsystem and the so-called private pension subsystem. Ensuing from this, this chapter defines the two major categories of the pension subsystem and describes the emergence and development of these subsystems in the European Union. Furthermore, the concepts of the supplementary pension scheme are determined, relying on the set of concepts created by Juan Yermo and used in the OECD studies and in the European Commission's Green Paper, also with the consideration of two studies by the European Parliament. In this chapter, the three main types of the private pension subsystem, i.e. the occupational pension plan, the private pension plan and the personal pension plan are described, their application in the Member

States of the European Union is presented and these systems are typified and analysed along specific criteria. Finally, the structures of the pension schemes operating in the Member States of the European Union are presented.

The second chapter describes the emergence of the private pension model in Latin America, with special regard to the fact that the private schemes introduced on this continent can actually be considered as the forerunner of the private pension models appearing in the Central and Eastern European countries. This chapter discusses in detail the three model types of pension privatization in the Latin American countries, namely the substitutive model, the parallel model and the mixed model. Each model type is analysed with the consideration of the groups of persons covered, the recognition of the pension rights already acquired, the managed insurance risks, the provided benefits and the guarantees. Besides, this chapter also presents the experience gained with the operation of the Latin American private pension funds, discusses and evaluates the corrective measures taken to eliminate the structural and performance errors occurring during the operation of the private pension funds due to the financial and economic crisis of 2008, that is the revision of the structural pension reform.

The third chapter deals with the expansion of the mixed Latin American model in Central and Eastern Europe, consequently it presents the internal and external factors leading to the transformation of the social security pension scheme of the post-socialist countries and summarizes the reform processes resulting in the introduction of the new funded pillar. This chapter focuses on the description and the analysis of the mixed model introduced in the Central and Eastern European region, typically based on the criteria used for the Latin American models.

The fourth chapter presents the paradigm shift which took place in Central and Eastern Europe, during which the changes which occurred in the private pension system in recent years are evaluated. The economic crisis of 2008 highlighted the problems which arose in relation to the introduction and the operation of the private pension scheme in Central and Eastern Europe and which need to be solved, in consequence of which the majority of the Central and Eastern European countries initiated various reform measures in their private system. Basically, these measures are analysed and evaluated in two large groups, according to the date of their implementation. Moreover, in this chapter special emphasis is laid on the revision of the mixed model in Hungary and Poland, and the current state of the private pension schemes in the Central and Eastern European countries is also presented.

The fifth chapter entitled "*Appearance of the Private Pension Scheme in Hungary*" describes the introduction of the private pension scheme in Hungary, as well as its

development and major features along the criteria applied during the presentation of the second pillar of the mixed pension system in the Central and Eastern European countries. In addition, it also describes briefly what institutionalized voluntary savings options are available after the re-transformation of the private pension scheme to ensure old-age security besides the public pension scheme in Hungary.

In "*Final Thoughts*" the research results and the answers given to the issues raised in the dissertation are summarized and alternative proposals for the future role of the private pension scheme are put forward.

3. Methodology of the research

My work is based on a systemic approach, in the course of which I used historical, analytical and comparative legal methods.

Ensuing from the nature of the topic, my doctoral dissertation is basically of descriptive nature, in which the dominance of the international comparative legal approach can be observed, particularly in the second, the third and the fourth chapters.

In the course of the systematization of pension privatization in the Latin American countries, during the presentation of the Latin American private pension models and the mixed model introduced in the Central and Eastern European region along specific criteria, as well as when grouping and evaluating the measures taken by the Central and Eastern European countries in their funded private systems due to the economic crisis of 2008, I relied first of all on the analytical method.

In addition, the historical method was also necessary to present the appearance of the private pension scheme in the Central and Eastern European countries and in Hungary.

In the first chapter and during the international comparative analysis in the second, the third and the fourth chapters, in addition to analysing the available national literature, I used mainly English-language literature published on the subject, particularly OECD studies and the electronic database of MISSOC. Abundant Hungarian literature and Hungarian legislation in force were available to present the introduction and the development of the Hungarian private pension scheme.

4. Summary of the research results

Several countries of the world attempted to solve the funding difficulties of their public pension system by introducing a new type of pension scheme, the so-called private pension scheme, as a result of which they privatized their public pension system partially or fully. The privatization of the pension system qualifies as a structural reform, which means that the state pay-as-you-go pension system is replaced partly or fully with the funded private scheme.

Latin America was the first continent that privatized its pension schemes partially or fully. Three different types of models can be distinguished in the pension privatization by the Latin American countries, which are the substitutive model, the parallel model and the mixed model. From among these models, the so-called mixed model appeared in the Central and Eastern European countries with the participation of the World Bank, and the examination of this model formed the basis of my dissertation.

The World Bank, taking advantage of the process of the economic transition that took place in the Central and Eastern European region in the 1990s, urged for the introduction of the private pension scheme in this region. The extent of the World Bank's role played in the expansion of this pension model in the Central and Eastern European region largely depended on the countries' financial situation and the extent of their indebtedness to foreign countries. Altogether, 11 countries introduced the private pension scheme in Central and Eastern Europe.

The results of my research constituting my doctoral dissertation can be summarized as follows.

During the analysis of the central question of my work I came to the conclusion that, besides the occupational pension plans and personal pension plans found in the Western European Member States, an entirely special, new type of private system appeared in the Central and Eastern European region from the end of the 1990s, which can be qualified not as a supplementary system but as a scheme which partly substitutes the social security pension system. I studied the regulatory system of the Central and Eastern European private pension schemes and I found that this private pension model is very closely linked to social security, and instead of providing supplementary retirement income to the benefits available in the mandatory public pension scheme, it partly substitutes the benefits provided by the mandatory social security pension system.

In all the three types of the private pension subsystem a central element, which basically distinguishes the three models from each other, can be defined. The employer plays a prominent role in the occupational pension plan, the establishment of the employment relationship or a legal relationship of similar nature serving as the basis for the social insurance legal relationship is an important factor in the private pension plan, while the role of the individual is dominant in the personal pension plans.

Access to the occupational pension plan is directly dependent on the employer because the employer – with the exception of a few countries – makes the payments, the sum of which is determined by himself/herself, on behalf of the employee to a separate pension fund in order to ensure old-age social security. In the private pension plan, membership is actually established as an element of the insurance legal relationship and the system is financed from the individual's mandatory wage contributions. In the case of personal pension plans, the insurance depends solely on the individual's own will and determination, he/she concludes the contract establishing the legal relationship directly with the service provider and he/she determines the extent of the contribution as well. Participation is basically linked to the firm, to the employer in the occupational pension plans and to the establishment of the insurance legal relationship in the private pension plan, whereas in the case of personal pension plans it is based on the individual's own will and determination.

Due to the fact that the occupational pension plan is linked to the company, to the employer, it can restrict workforce mobility and the portability of the capital accumulated in the individual account. The reason for this is that in the case of occupational pension plans the employer can often stipulate a period for the conditional acquisition of rights in the employment contract or in the collective agreement,³⁶ and if the employee leaves the company before this period has expired, he/she may lose the payments made on his/her behalf, therefore this legal consequence of changing jobs can restrict the employees' mobility between companies.³⁷ The private pension plan (with the exception of the closed type) and the personal pension plan are completely indifferent to a possible change of jobs because they are not linked to an employer or to a company, therefore they cannot restrict workforce mobility.

³⁶ The shortest time spent in employment after which the employer contributions credited up to that time and their returns, and the rights acquired up to that time become the member's property.

³⁷ HAJDÚ JÓZSEF: A kiegészítő magánnyugdíj-rendszerek harmonizálásának kezdeti lépései a 98/49/EK irányelv tükrében [*Initial Steps of the Harmonization of the Supplementary Private Pension Schemes in the Light of Directive 98/49/EC*], Liber amicorum, Studia Stephano Kertész dedicata. Ünnepi dolgozatok Kertész István tiszteletére, Szeged, 2004. p.139.

The problem of "being stuck in the workplace" can be avoided in these two types of the private pension subsystem.³⁸

The same principle of operation in the three types of the private pension subsystem makes the financial links in the pension system clear for the members, i.e. that there is a close connection between the contribution payments serving as the basis for the pension and the future benefits.³⁹ In each private system, the size of the benefit is in accordance with the performance of the investment of the accumulated assets. If the accumulated assets are invested well, they can result in a high level of retirement benefits. However, due to the effect of an economic and financial crisis, the investments may fall short of prior expectations, and thus the service provided does not always correspond to individual risks. In all three types, the investment risks are borne by the members of the system, except for the occupational pension plans determined with service.⁴⁰

The private pension plan can be distinguished from the occupational pension plan and the personal pension plan mainly based on its close connection with social security. The other two types of the private pension subsystem have no such close ties with the social security pension system.

I deduced the close connection of the private pension plan with social security from the regulatory logics of the private pension systems of the Central and Eastern European countries. The close connection between the private and the public pension systems is manifested on the one hand by the main regulatory concept of the mixed model, and on the other hand by other legal provisions showing the close links between the social security pension system and the private pension system.

According to the main regulatory concept of the mixed model, social security pension and private pension together are intended to provide old-age social security for the members of the private pension system. The reason for this is that the essence of the pension with mixed funding is that the retirement benefits of the insured are composed of two elements. One is the social security pension calculated according to the social security rules, while the

³⁸JOSÉ PINERA: A chilei nyugdíjreform tanulságai [*Empowering Workers in Chile*] [<http://www.common sensebudapest.com/en/wp-content/uploads/resources/PineraHu.pdf> (downloaded on 5th September, 2016)] p.5.

³⁹VALLASEK MAGDOLNA: A román nyugdíjrendszer fejlesztésének irányvonalai a jogharmonizáció tükrében [*The Direction Lines of the Development of the Romanian Pension System Approached from the Point of View of Harmonization of the Law*], PhD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2012, p.256.

⁴⁰HAJDÚ JÓZSEF (2004) i.m. p.138-139;

other is the private pension determined on the basis of the sum in the individual private pension account, accumulated from the contributions, invested and increased with returns.

The following rules can be mentioned, among others, as examples for the legal provisions which demonstrate the close links between the social security pension system and the private pension system. Firstly, the provision pursuant to which eligibility for benefits in the private pension system basically follows the logic of social security. The general rule is that the member of the private pension fund cannot receive old-age retirement benefits from the funded system earlier than from the public system, eligibility for old-age retirement benefits becomes available in the private system upon reaching the retirement age, which is the same as in the public system. Secondly, the provisions of the Social Security Act define the eligibility criteria for disability pension benefits in the private pension system. Thirdly, the provisions relating to the determination of contributions to be paid into the private pension system *mutatis mutandis* follow the logic of social security, too. Fourthly, there is a piece of legislation which provides the possibility for the members of the private pension system to return to the social security pension system in certain cases.

During my research I came to the conclusion that, overall, the private pension system does not meet the definition set forth by the European Commission's Green Paper for the system to be qualified as a supplementary pension system. However, it is important to point out that Juan Yermo and the OECD studies that I used in my research interpret the concept of a supplementary pension system more broadly, as according to the set of concepts that they developed and applied, the systems which substitute the benefits provided by the mandatory public pension system also qualify as supplementary systems. Based on these concepts, the private pension system can also be regarded as a supplementary system. However, in my opinion, the results of my research on this issue are confirmed by the European Commission's standpoint, according to which the individual, funded schemes linked to the social security pension schemes have recently been qualified as the subsystem of the public pension system, called "first pillar bis".⁴¹

When the Central and Eastern European countries reformed their social security pension system in the late 1990s, they attributed numerous advantages to the operation of the private pension system. The most frequent arguments voiced for the introduction of the

⁴¹ SZEBELÉDI FERENC: A nem állami nyugdíjrendszerek európai szabályozásának logikája [*The Logic of the European Regulation of Non-Public Pension Schemes*]. In: Nagy Marianna (szerk.), Jogi Tanulmányok 2010, Ünnepi konferencia az ELTE megalakulásának 375. évfordulója alkalmából, 2010. április 23., II. kötet, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2010. p.283.

private pension system included that it promotes economic growth, intensifies capital markets, boosts long-term savings, encourages the payment of regular contributions, withstands demographic changes and is free from the whims of politics.

In the period after the introduction of the private pension scheme, the experience gained during the examination of its operation, as well as the effects of the 2008 economic and financial crisis on the operation of the private pension scheme have proved that *most of the properties presented as the advantages of the scheme do not necessarily correspond to reality.*

In the aftermath of the economic crisis it became apparent that *the private pension model converts the implicit, i.e. still not visible or hidden budgetary impact and future debt of the pension system into an explicit, i.e. immediate financing need, which may significantly worsen the macroeconomic stability of the country.* My examination revealed that the introduction of the private pension scheme involves high transition costs, which significantly increase the budget deficit and the public debt the countries. *During my research, I came to the conclusion that for the countries which are burdened with great public debt and budget deficit, and which have a pay-as-you-go pension system embodying great implicit debt, the private pension model is not the most appropriate scheme for solving the funding problems of the public pension system.* In fact, the great public debt and budget deficit of these countries hinders or hindered the prospering and the full potential of this model, since due to the nature of funding of the mixed system, the private pension scheme can further increase the given country's budget deficit and public debts until the system enters the service phase.

Based on the experience gained about the operation of the private pension funds, *I reached the conclusion that the private pension model has no additional effect on economic growth, it does not lead either to the reduction of public expenditure or to the increase of national economic savings.*

Furthermore, it was proved during my research that *high inflation and the financial crises occurring in the global world significantly reduce the real value of the accumulated pension funds,* with special regard to the savings in the final phase of accumulation. According to László Zentai's wording of this finding, due to the unpredictability of the effects of the financial market in an economic crisis, the private pension scheme can provide a predictable old age for no-one.⁴²

⁴² ZENTAI LÁSZLÓ: Mi lesz veled, magyar nyugdíjrendszer? [*What Will Happen to You, Hungarian Pension Scheme?*], 2009. június-5. évfolyam 3. szám
{http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=333 (downloaded on 6th February, 2017)}

When examining more closely whether the system intensifies capital markets or boosts long-term savings, *I arrived at the conclusion that, because of the narrow scope of domestic investment opportunities, the role of private pension funds in the development of capital markets is restricted in emerging economies.*

During the operation of the private pension funds *the suppositions that the transition to the funded private scheme decreases the evasion of contribution payments, and that the system is free from the whims of politics were not confirmed either.*

It was proved that the system *does not withstand demographic changes*, "the accumulated capital is in vain if there is no-one to produce high returns, adequate financial security in old age from it, that is the accumulated capital depreciates in the case of bad demographic processes."⁴³

I also concluded from the experience with the operation of private pension funds that participation in the system is not beneficial for persons with a low income, the individual account scheme restricts income redistribution, and in most countries annuity payment and the working out of the related concepts are still problematic.

However, having summarized the disadvantages associated with the introduction and the operation of the private pension scheme, I also considered it important to highlight the advantages offered by its introduction and operation. In fact, in my opinion, *one of the most positive aspects of the introduction of the private model was that it fulfils and fulfilled a risk-sharing function in the field of retirement benefits among various financial and administrative forms.* However, this function will have to assume an increasingly more important role in the future because the Member States of the European Union will find it more and more difficult to ensure the sustainability of their public pension system, first of all because of the aging of the population, so a system which operates besides the public pension system and partly takes over its role is and will be absolutely necessary. In my view, *the other very positive aspect of the system is that it makes the financial links in the pension system, i.e. the connection between the contributions and the benefits clear for the members.*

The global financial and economic crisis of 2008 hit the Central and Eastern European countries seriously, in consequence of which the countries took various reform

⁴³ MORVAYNÉ BAJAI ZSUZSANNA: Demográfia és nyugdíj, avagy Robinson a lakatlan szigeten [*Demographics and Pension, or Robinson on an Uninhabited Island*], In: Polgári Szemle, 2010. augusztus-6. évfolyam, 4.szám {http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=402 (downloaded on 6th February, 2017) }

measures in their funded private systems. Among others, the dissertation aimed to evaluate the *raison d'être* and the consequences of these actions.

In the course of my investigation *I arrived at the basic conclusion* that in the period of the economic crisis *the significant increase in their budget deficit and public debt forced the countries to make the changes in the private system.* The reason for this is that ensuing from the double funding of the mixed pension system, in the initial period after its introduction it increases the budget deficit and thereby the public debt of the country which adopts the private pension model, and this situation was further aggravated by the economic and financial crisis, which slowed down economic growth. It is important to point out that *the requirement of meeting the European Union's Maastricht criteria was also underlying these measures.* I supported this statement by examining the private system of Croatia. During the analysis of the Croatian private pension model I found that the Croatian government had not considered the private pension scheme to be a system increasing the public debt until the country joined the European Union. As a result, in contrast with the neighbouring countries, Croatia did not seek to eliminate the system after the economic crisis, measures aimed directly at reducing the budget deficit were taken in its private system only after the country's accession.

In the course of my investigation, I grouped the measures taken in the private pension scheme according to their date of implementation on the other hand, and to the objective to be achieved by these measures on the other. I found that *the modifications* carried out in the Central and Eastern European countries *were intended to weaken or to put an end to the private pension systems,* as well as *to eliminate the systematic faults arising in relation to the crisis, for the protection of the members of the private pension fund.* With the measures adopted, most of the countries with the mixed pension model partly diminished their mandatory private system, while Hungary and Poland actually eradicated it.

In my view, the measures taken by the governments in the Central and Eastern European region, especially the ones in Hungary and Poland, were quick policy responses to alleviate the impact of the financial crisis, without regard to the structure of the pension system. Most of the governments of the Central and Eastern European countries opted for the transition of the mixed pension system without taking into account the projections about the demographic trends, the labour market participation rates or long-term economic growth. A *common feature of all the measures is that they improve the financial equilibrium of the state in the short term but increase the obligations of the state in old age risk management in the long term, since by adopting these measures the Central and Eastern European countries*

actually took it upon themselves to meet the future pension payment obligations in full or in part. However, the unfavourable demographic indicators and the unforeseeable economic processes make it highly questionable whether this obligation can be met, which, in my view, will lead to the substantial decrease of future retirement benefits.

In my opinion, the answer to the problems of the dysfunctional mixed pension system is not necessarily the weakening or the elimination of the system, it might as well be attempted to operate it well with a proper regulatory system. This is particularly true considering the fact that when private pension schemes mature, i.e. they enter the service phase, they no longer continue to increase the budget deficit and the associated public debt of the countries. The better operation of the private pension scheme could be ensured by adopting investment rules on the issue of the risk of returns, creating a well-developed system of guarantees and working out the rules of services.

During the examination of the development of the private pension models appearing in the Central and Eastern European countries I found that currently this system operates with mandatory participation only in Latvia, Croatia, Estonia, Macedonia and Romania. The private pension scheme still has a significant role in Romania, Latvia, Estonia and Lithuania. This finding is supported by the fact that after the crisis the latter countries gradually increased the level of contributions to be paid to the private pension scheme and thus reached or exceeded the level originally planned at the time of the introduction of the system. Actually, in Bulgaria and Slovakia the decision makers further weaken the role of the private pension scheme by providing the possibility to return to the public pension scheme. In Slovakia, the private pension scheme has matured, that is it entered the service phase and it can provide an extremely low amount of benefit. In the case of the other Central and Eastern European countries it remains to be seen how the service phase will develop in the future. In Hungary and Poland, the private pension scheme plays hardly any role in providing social security in old age.

In my view, due to the adverse demographic and employment indicators, it is very risky to devolve the task of providing old-age social security solely upon one system, i.e. the public pension system. This is explained by the fact that private pension subsystems can play an important supplementary role besides public pension systems. Supplementary pension insurance can also mean insurance against the uncertainties of the public pension system.

*The multi-pillar insurance system can guarantee better livelihood for the individuals than a single-pillar, monopolized institutional solution without room for personal decisions.*⁴⁴

Thus, in the field of retirement benefits, it is important to enforce the risk-sharing function among various financial and administrative forms. In my opinion, this function will have to assume an increasingly more important role in the future because the Member States of the European Union will find it more and more difficult to ensure the sustainability of their public pension system, first of all because of the aging of the population, so a supplementary element besides the public pension system is and will be absolutely necessary. In this context, let me mention that Poland is already considering the introduction of a new type of private savings scheme, an employment savings system, which would be financed from employer and employee contributions.

At the end of my research I came to the conclusion that besides the weakening or the elimination of the private model, it would be *important to encourage the population for self-care*, but the legacy of socialism is that post-socialist societies are characterized by the lack of the idea of self-care. This means that in order to build a pension system based on self-care, a thorough change of approach would be needed, in the absence of which *risk-sharing in the field of retirement benefits, in my opinion, could be realized through the expansion of occupational pension plans*. With the transposition of Directive 2003/41/EC of 3 June 2003 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision, the institutional framework is available practically in the entire Central and Eastern European region. One of the major advantages offered by this pension plan is that it does not increase the budget deficit and public debt of the countries, while its greatest disadvantage is that it hinders labour mobility and necessitates a highly-developed economic organization, and it also raises the costs of labour employment for the employer.

⁴⁴ CSABA IVÁN: *Magánbiztosítás és társadalombiztosítás [Private Insurance and Social Security]*, Esély, 6/1996. p.35.

5. List of publications related to the topic of the dissertation

1) (Menyhárt Róberttel társszerzésben) A kiegészítő nyugdíjrendszerek Magyarországon és az Európai Unióban [*Supplementary Pension Plans in Hungary and in the European Union*], In: Tudományos Diákköri Szemle 2003 (Szerk.: Badó Attila-Bóka János), Nyitott Könyv Kiadó, 2003: pp. 9-72.

2) Változások a magán-nyugdíjpénztári rendszerben [*Changes in the System of Private Pension Funds*]. In: Társadalombiztosításról Mindenkinek, CompLex, 2010. december XVIII. évfolyam, pp. 3-6.

3) A magán-nyugdíjpénztári rendszerben bekövetkező változások. [*Changes to Be Effected in the System of Private Pension Funds*]. In: Humánpolitikai Szemle, CompLex, 2011. január. pp. 36-39.

4) A nők nyugdíja 40 év jogosultsági idő után. [*Women's Pension after a Period of Eligibility of 40 Years*] In: Munkaügyi Szemle, 2011/2. szám. pp. 97-99.

5) Kötelező nyugdíjbiztosítás létrejötte Magyarországon. [*Mandatory Pension Insurance in Hungary*] In: Berki Gabriella (szerk.): Opuscula Szegediensia 4, Pólay Elemér Alapítvány Szeged 2011, pp. 69-81.

6) A nyugdíjrendszer II. pillére a megvalósítás fázisában. [*The Second Pillar of the Pension Scheme in the Phase of Realization*] In: Acta Universitatis zegediensis, Forum, Publicationes Doctorandorum, Szeged, 2011, pp.: 67-84.

7) Szociális jogok az Alkotmányban és az új Alaptörvényben. [*Social Rights in the Constitution and in the new Fundamental Law*] Profectus In Litteris III. Előadások a 8. debreceni állam-és jogtudományi doktorandusz konferencián. Szerk: P. Szabó Béla, Szemesi Sándor. pp.: 79-89.

8) A korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról. [*On the Termination of Early Old-Age Retirement Benefits, Early Allowances and Service Benefits*] In: Humánpolitikai Szemle, 2012. január. pp. 39-45.

9) A magán-nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos vizsgálatok az ombudsmani gyakorlat tükrében. [*Studies on Private Pension Funds in the Light of the Ombudsman's Practice*] In: Új Magyar Közigazgatás. 2012/1.szám. pp. 15-23.

10) A társadalombiztosítás nyugdíjrendszerének változása az ombudsman szemszögéből. [*Changes in the Social Security Pension Scheme from the Ombudsman's Perspective*] In: Új Magyar Közigazgatás. 2013/3. szám. pp. 9-18.

11) Nyugdíjprivatizáció Latin-Amerikában és Közép-Kelet Európában I. [*Pension Privatization in Latin America and in Central and Eastern Europe I.*] In: Új Magyar

Közigazgatás. 2015. március, 8. évfolyam 1. szám.

12) Nyugdíjprivatizáció Latin-Amerikában és Közép-Kelet Európában II. [*Pension Privatization in Latin America and in Central and Eastern Europe II.*] In: Új Magyar Közigazgatás. 2015. szeptember, 8. évfolyam 3. szám.

13) Foglalkoztatói nyugdíj az Európai Unióban. [*Occupational Pension in the European Union*] In: Berki Gabriella (szerk.): Szabad mozgás és az Európai Unió szociális joga, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016, pp. 254-273.

6. Other publications

1) Juhász Zoltánnal társszerzésben Az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége a katasztrófahelyzetek kezelésével összefüggésben az általános ombudsman katasztrófavédelmi projektjének tükrében. [*The State's Objective Obligation of Institutional Protection in the Context of Managing Disasters in the Light of the Ombudsman's General Disaster Management Project*] In: Természeti és Ipari Katasztrófák, Jogi aspektusok a 2010-es ajkai vörösiszap-katasztrófa fényében, Mezei Péter (szerk.), Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012, pp.: 50-62.

2) A szakorvosjelölt ügyeleti megmérettetései. „Beteg vagy egészségügy” A betegjogok helyzete egy átalakuló rendszerben, avagy kinek fontos a beteg? [*Challenges for a Would-Be Specialist on Duty. “Healthcare Is Sick” Patients’ Rights in a Changing System, or Who Is the Patient Important to?*] Az alapvető jogok biztosának konferencia kiadványa 2012. pp. 33-57.

3) A fogvatartottak foglalkoztatásának dilemmái. [*Dilemmas of the Employment of Prisoners*] In: Pécsi Munkajogi Közlemények. 2013/2. pp. 29-75.

4) A fogvatartottak foglalkoztatásának és társadalombiztosítási jogviszonyának kérdései. [*Questions of the Employment and Social Insurance Legal Relationship of Prisoners*] In: Humánpolitikai Szemle, 2013. január-február. pp. 43-56.